

KLÍČOVÉ TÉMA¹ Články 5 a 34

Postavení oběti z hlediska stížností podle článku 5 ve vztahu k odškodnění/uznání porušení ze strany vnitrostátních soudů

(Naposledy aktualizováno: 31/08/2023)

Úvod

Při zkoumání postavení oběti, pokud jde o stížnosti podle článku 5, Soud shledal, že samotné přiznání odškodnění obecně k zajištění nápravy nepostačuje: je třeba, aby vnitrostátní soudy posoudily konkrétní stížnosti stěžovatelů podle tohoto ustanovení a/nebo výslovně či implicitně uznaly porušení tohoto ustanovení. V některých případech však Soud shledal, že dostatečné uznání porušení článku 5 ze strany vnitrostátních soudů lze dovodit z celkového posouzení okolností případu.

Toto klíčové téma si klade za cíl zjistit a rozebrat nuance přístupu Soudu v těchto případech.

Zásady vyplývající z judikatury

Obecně platí, že rozhodnutí nebo opatření příznivé pro stěžovatele v zásadě nestačí k tomu, aby ztratil postavení „oběti“, pokud vnitrostátní orgány výslovně nebo v podstatě neuznaly porušení Úmluvy a následně nezjednaly nápravu (*Dalban proti Rumunsku* [velký senát], 1999, § 44; *Scordino proti Itálii (č. 1)* [velký senát], 2006, § 179–180). Zjednaná náprava musí být přiměřená a dostatečná. Pouze v případě, že jsou tyto podmínky splněny, brání posouzení stížnosti subsidiární povaha ochranného mechanismu Úmluvy (*Rooman proti Belgii* [velký senát], 2019, § 129 a 132; *Selahattin Demirtaş proti Turecku (č. 2)* [velký senát], 2020, § 218 a 220).

V souvislosti s nezákonným zadržením Soud obecně shledal, že vyplacení odškodnění z důvodu zastavení trestního řízení nebo zproštění obžaloby není způsobilé napravit porušení článku 5, pokud takový postup nepředstavoval, ani nemohl představovat posouzení a/nebo dostatečné uznání konkrétních stížností stěžovatelů podle tohoto ustanovení (*Labita proti Itálii* [velký senát], 2000, § 143–144; *Dubovtsev a ostatní proti Ukrajině*, 2021, § 68 obsahující další odkazy). Samotné přiznání odškodnění proto neznamená, že vnitrostátní orgány konstatovaly, že zadržení nesplňovalo požadavky článku 5 Úmluvy (*Labita proti Itálii* [velký senát], 2000, § 143; *Lyubushkin proti Rusku*, 2015, § 49–52). Pouhé zohlednění délky vazby při stanovení výše odškodnění nebylo shledáno dostačujícím s ohledem na absenci odpovídajícího výslovného nebo implicitního uznání nedodržení čl. 5 odst. 3 (*tamtéž*).

¹ Vypracováno kanceláří Soudu. Pro Soud není závazné.

Původní text je použit se souhlasem Rady Evropy (Sekce pro vztahy s veřejností a publikaci) a Evropského soudu pro lidská práva (Oddělení správy znalostí). Tento překlad byl zveřejněn na základě dohody s Radou Evropy a Evropským soudem pro lidská práva a je výhradní odpovědností Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Soud však tento přístup v některých případech, kdy na základě celkového posouzení okolností bylo možné dovodit, že vnitrostátní orgány dostatečně jasně uznaly porušení článku 5, upravil (*Dimo Dimov a ostatní proti Bulharsku*, 2020, § 54; *Dubovtsev a ostatní proti Ukrajině*, 2021, § 59–61; *Shipovikj proti Severní Makedonii* (rozhodnutí), 2021, § 50–51). To může zahrnovat posouzení povahy dotčeného práva, důvodů, které vnitrostátní orgány uvedly ve svém rozhodnutí, a trvání nepříznivých důsledků pro stěžovatele po vydání rozhodnutí (*Ščensnovičius proti Litvě*, 2018, § 89). Uznání nepřiměřené délky řízení tak lze například považovat za přiměřené uznání nepřiměřené délky vazby (*tamtéž*, § 91; srov. naproti tomu *Malkov proti Estonsku*, 2010, § 41). Závěry vnitrostátního soudu ohledně zákonnosti zbavení svobody by rovněž mohly znamenat, že došlo k uznání – alespoň v podstatě – porušení práv stěžovatele podle čl. 5 odst. 3 (*Bulaç proti Turecku*, 2021, § 51; *İlker Deniz Yücel proti Turecku*, 2022, § 71).

Kromě toho lze pro tyto účely považovat za dostatečné i faktické uznání nepřiměřené délky vazby stěžovatele, i když k uznání došlo v průběhu řízení o určení výše odškodnění. Skutečnost, že odškodnění je přiznáno podle právního základu, kterým je zastavení řízení nebo zproštění obžaloby, se v této souvislosti nezdá být obzvláště důležitá, pokud došlo k dostatečnému uznání porušení (*Dimo Dimov a ostatní proti Bulharsku*, 2020, § 54; *Shipovikj proti Severní Makedonii* (rozhodnutí), 2021, § 50–51). Povaha a výše přiznaného odškodnění, jakož i argumenty, které vnitrostátní soudy použily při přiznání odškodnění, mohou být pro Soud při posuzování, zda došlo k dostatečnému uznání porušení, stejně důležitými faktory (*tamtéž*).

Pokud jde o „přiměřenou“ a „dostatečnou“ povahu nápravy, kterou je třeba zjednat, dospěl Soud k závěru, že závisí na všech okolnostech případu, zejména s ohledem na povahu dotčeného porušení Úmluvy (*Selami a ostatní proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, 2018, § 95–96; *Shipovikj proti Severní Makedonii* (rozhodnutí), 2021, § 48). Obecně platí, že náprava k tomu, aby byla přiměřená a dostatečná, vyžaduje přiznání náhrady škody (*Moskovets proti Rusku*, 2009, § 50). Při posuzování dostatečné výše přiznaného odškodnění Soud přihlédne ke své vlastní praxi ve srovnatelných situacích týkajících se nezákonného zadržování (*Staykov proti Bulharsku*, 2006, § 91–92; *Vedat Doğru proti Turecku*, 2016, § 39–40; *Bilal Akyildiz proti Turecku*, 2020, § 42). Odpovídající náprava nicméně nemusí nutně znamenat odškodnění v penězích: za dostatečné zadostiučinění lze považovat i snížení trestu uloženého stěžovateli (*Ščensnovičius proti Litvě*, 2018, § 92; *Porchet proti Švýcarsku* (rozhodnutí), 2019, § 21–26; srov. naproti tomu *Malkov proti Estonsku*, 2010, § 40).

Významné příklady

- *Selahattin Demirtaş proti Turecku (č. 2)* [velký senát], 2020 – zjištění Ústavního soudu, že rozhodnutí o *dalším trvání* vazby stěžovatele neobsahovala dostatečné odůvodnění, shledal Soud jako rozhodnutí, které v sobě neobsahovalo uznání, že *původní* rozhodnutí o vazbě stěžovatele bylo v rozporu s čl. 5 odst. 3. Nedošlo tedy k uznání porušení práva chráněného tímto ustanovením (§ 222) – *postavení oběti bylo uznáno*;
- *Staykov proti Bulharsku*, 2006 – při přiznání odškodnění vnitrostátní soud poukázal, byť stručně, na nepřiměřenou délku vyšetřovací vazby stěžovatele. Kromě toho byla výše přiznaného odškodnění stěžovatele shledána přiměřenou a dostatečnou (§ 90–93) – *ztráta postavení oběti*;
- *Malkov proti Estonsku*, 2010 – vnitrostátní soud sice ve svém rozsudku zmínil dlouhou dobu vazby stěžovatele, ale učinil tak proto, aby dospěl k závěru, že délka trestního řízení nebyla přiměřená. Kromě toho nebylo snížení trestu stěžovatele shledáno jako dostatečná náprava porušení článku 5 Úmluvy (§ 41) – *postavení oběti bylo uznáno*;
- *Shkarupa proti Rusku*, 2015 – vnitrostátní soud sice ve svém rozsudku odkázal na článek 5, ale neshledal vazbu stěžovatele nezákonnou proto, že by byla v rozporu s tímto ustanovením,

nýbrž proto, že byl zproštěn obžaloby. Délka vazby byla zohledněna při výpočtu výše odškodnění, ale rozsudek neobsahoval uznání, že by byla nepřiměřeně dlouhá nebo že by rozhodnutí nařizující další trvání vazby stěžovatele nebylo založeno na odpovídajících a dostatečných důvodech (§ 77) – *postavení oběti bylo uznáno*;

- *Lyubushkin proti Rusku*, 2015 – vnitrostátní soud sice vyhověl stěžovateli nároku na náhradu nemajetkové újmy, ale shledal stěžovateli vazbu nezákonnou nikoli proto, že by byla v rozporu s požadavky stanovenými v čl. 5 odst. 3 Úmluvy, ale proto, že byl zproštěn obžaloby. Délka stěžovateli vyšetřovací vazby byla zohledněna pouze při výpočtu výše odškodnění, ale v příslušném rozsudku nebylo výslovně ani implicitně uznáno, že byla nepřiměřeně dlouhá nebo že rozhodnutí nařizující další trvání vazby stěžovatele nebylo založeno na odpovídajících a dostatečných důvodech (§ 51) – *postavení oběti bylo uznáno*;
- *Ščensnovičius proti Litvě*, 2018 – s odkazem na zjištění, že stěžovatel byl dlouhou dobu držen ve vyšetřovací vazbě a že délka trestního řízení byla nedůvodná, Soud konstatoval, že vnitrostátní soud dostatečně uznal porušení článku 5 Úmluvy. Navíc bylo snížení trestu shledáno jako dostatečná náprava (§ 90–92) – *ztráta postavení oběti*;
- *Dimo Dimov a ostatní proti Bulharsku*, 2020 – Soud konstatoval, že podle ustálené vnitrostátní judikatury má zastavení trestního stíhání rovněž za následek nezákonnost vyšetřovací vazby a za konkrétních okolností případu Nejvyšší kasační soud v podstatě s ohledem na čl. 5 odst. 3 Úmluvy nepřiměřenost délky vazby uznal. Povaha a výše odškodnění byly rovněž shledány přiměřenými a dostatečnými (§ 54–55) – *ztráta postavení oběti*. Soud však rozhodl, že stěžovatel neztratil postavení oběti, pokud jde o stížnosti podané podle čl. 5 odst. 4 a 5 Úmluvy, neboť tyto otázky nebyly v tomto případě vnitrostátními soudy řešeny, ani implicitně, ani výslovně (§ 58);
- *Bilal Akyildiz proti Turecku*, 2020 – vnitrostátní soud shledal, že vazba stěžovatele byla neoprávněná, a přiznal odškodnění pouze na základě toho, že byl obžaloby zproštěn, aniž by zkoumal, zda vazba stěžovatele byla procesně vadná nebo zda byla založena na důvodném podezření, že spáchal trestný čin, z něhož byl obviněn. Kromě toho Soud shledal, že částka přiznaná v souvislosti s náhradou nemajetkové újmy je výrazně nižší než částky, které přiznává v obdobných případech týkajících se nezákonné vazby (§ 42) – *postavení oběti bylo uznáno*;
- *Dubovtsev a ostatní proti Ukrajině*, 2021 – kárné řízení proti soudcům, kteří rozhodli o vazbě stěžovatelů (iniciované samotnými stěžovateli), po němž bylo rozhodnuto, že protiprávní jednání jednoho ze soudců vedlo k protiprávní vazbě některých z dotčených stěžovatelů, Soud shledal za dostatečné uznání, že vazba stěžovatelů byla protiprávní a svévolná (§ 60–61). V úvahu byla vzata i skutečnost, že stěžovatelé nezpochybnili přiměřenost odškodnění (§ 62) – *ztráta postavení oběti*;
- *Shipovikj proti Severní Makedonii* (rozhodnutí), 2021 – ačkoli bylo odškodnění přiznáno podle ustanovení zákona upravujících přiznání odškodnění po zrušení trestního obvinění, Soud konstatoval, že závěry vnitrostátních soudů obsahují jasné uznání, že vazba stěžovatelů byla nespravedlivá. Zejména poukázal na komplexní povahu přiznaného odškodnění v tom smyslu, že se týkalo „veškerých škodlivých důsledků v nemajetkové sféře“ stěžovatelů a zohlednilo „veškeré okolnosti případu“. Soud rozhodl, že odškodnění přiznané za zastavení trestního stíhání stěžovatelů je neoddelitelné od jakéhokoli odškodnění, na které by mohli mít nárok v důsledku neoprávněného zbavení svobody (§ 50–51). Kromě toho bylo odškodnění v penězích shledáno přiměřeným (§ 52–53) – *ztráta postavení oběti*;
- *Bulaç proti Turecku*, 2021 – závěry vnitrostátního soudu ohledně zákonnosti zbavení svobody znamenaly, že došlo k uznání porušení práv stěžovatele podle čl. 5 odst. 3, přinejmenším co do podstaty (§ 51). S ohledem na délku vazby stěžovatele však Soud shledal, že přiznané

odškodnění je ve vztahu k okolnostem případu zjevně nedostatečné (§ 53; viz též *İlker Deniz Yücel proti Turecku*, 2022, § 71–74) – *postavení oběti bylo uznáno*;

- *Yapuquan proti Turecku* (rozhodnutí), 2022 – závěry Ústavního soudu ohledně zákonnosti zbavení svobody představovaly výslovné uznání porušení článku 5 (§ 78–79). Pokud jde o přiznané odškodnění, ačkoli bylo nižší než to, které by Soud přiznal ve srovnatelných situacích, nebylo zjevně nepřiměřené vzhledem ke zvláštním okolnostem případu: stěžovateli byla umožněna neomezená komunikace s vnějším světem, v prostorách vazby měl k dispozici komunikační zařízení a nebyla mu omezena možnost lékařské péče (§ 81) – *ztráta postavení oběti*;
- *Radonjić a Romić proti Srbsku*, 2023 – uznání porušení čl. 5 odst. 3 ústavním soudem, který ale nepřiznal náhradu nemajetkové újmy. Žádná jasná a zavedená cesta podle vnitrostátního práva pro uplatnění přiměřeného odškodnění (§ 48–52) – *postavení oběti uznáno*;
- *Bryan a ostatní proti Rusku*, 2023 – odškodnění přiznané stěžovateli v důsledku urovnání dosaženého v mezistátním sporu nebylo dostatečné vzhledem k neexistenci uznání porušení jejich práv. Ukončení trestního řízení po amnestii obecné povahy, která se netýkala konkrétní situace stěžovatelů, nebylo považováno za důkaz takového uznání (§ 45) – *postavení oběti uznáno*.

Další odkazy

Průvodce judikaturou:

- Průvodce přijatelností
- Průvodce článkem 5 – Právo na svobodu a bezpečnost

Další klíčová témata:

- Krátkodobé zadržování (článek 5)
- Aktivní legitimace příbuzných (nepřímých obětí) k podání stížnosti k Soudu, pokud přímá oběť zemřela (články 34 a 35)
- Aktivní legitimace zástupců k podání stížnosti k Soudu, pokud přímá oběť zemřela (články 34 a 35)
- Pojem zbavení svobody (článek 5)

KLÍČOVÉ ODKAZY NA JUDIKATURU

Zásadní případ:

- [Labita proti Itálii](#) [velký senát], č. 26772/95, ESLP 2000-IV (postavení oběti bylo uznáno);
- [Rooman proti Belgii](#) [velký senát], č. 18052/11, 31. ledna 2019 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Dimo Dimov a ostatní proti Bulharsku](#), č. 30044/10, 7. července 2020 (ztráta postavení oběti ve vztahu ke stížnosti podle čl. 5 odst. 3; postavení oběti uznáno ve vztahu ke stížnostem podle čl. 5 odst. 4 a 5);
- [Dubovtsev a ostatní proti Ukrajině](#), č. 21429/14 a 9 dalších, 21. ledna 2021 (devět žadatelů ztratilo postavení oběti, u zbývajících bylo postavení oběti uznáno).

Další případy podle článku 5:

- [Staykov proti Bulharsku](#), č. 49438/99, 12. října 2006 (ztráta postavení oběti);
- [Moskovets proti Rusku](#), č. 14370/03, 23. dubna 2009 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Malkov proti Estonsku](#), č. 31407/07, 4. února 2010 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Shkarupa proti Rusku](#), č. 36461/05, 15. ledna 2015 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Lyubushkin proti Rusku](#), č. 6277/06, 22. října 2015 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Vedat Doğru proti Turecku](#), č. 2469/10, 5. dubna 2016 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Selami a ostatní proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii](#), č. 78241/13, 1. března 2018 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Ščensnovičius proti Litvě](#), č. 62663/13, 10. července 2018 (ztráta postavení oběti);
- [Porchet proti Švýcarsku](#) (rozhodnutí), č. 36391/16, 8. října 2019 (ztráta postavení oběti);
- [Bilal Akyıldız proti Turecku](#), č. 36897/07, 15. září 2020 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Selahattin Demirtaş proti Turecku \(č. 2\)](#) [velký senát], č. 14305/17, 22. prosince 2020 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Shipovikj proti Severní Makedonii](#) (rozhodnutí), č. 77805/14 a 77807/14, 9. března 2021 (ztráta postavení oběti);
- [Bulaç proti Turecku](#), č. 25939/17, 8. června 2021 (postavení oběti bylo uznáno);
- [İlker Deniz Yücel proti Turecku](#), č. 27684/17, 25. ledna 2022 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Yapuquan proti Turecku](#) (rozhodnutí), č. 70333/16 a 160/18, 20. září 2022 (ztráta postavení oběti);
- [Radonjić a Romić proti Srbsku](#), č. 43674/16, 4. dubna 2023 (postavení oběti bylo uznáno);
- [Bryan a ostatní proti Rusku](#), č. 22515/14, 27. června 2023 (postavení oběti bylo uznáno).